

Дмитро Клімов

студент гр. ПОФГм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Сергій Опанасюк

студент гр. ПОФГм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: д.е.н., професор Тетяна Кізима

ВИДИ ТА МОДЕЛІ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ УКРАЇНЦІВ: ЗАСАДНИЧІ АСПЕКТИ

Передусім зазначимо, що при дослідженні видів та моделей фінансової поведінки населення насамперед доцільно послуговуватися надбанням теорії поведінкових фінансів, яка, будучи відносно новим, проте доволі перспективним напрямом сучасної вітчизняної фінансової науки, «поєднує поведінкові та когнітивні теорії з традиційним підходом до фінансів, пояснюють мотиви та чинники прийняття людьми нераціональних фінансових рішень» [1, с. 16-17]. Відтак «форми і шляхи вирішення проблеми адаптації людини до економічного середовища, в якому вона живе, слід шукати як поза самим індивідом, так і всередині людської особистості» [1, с. 17].

Принагідно констатуємо, що все ж таки у нинішніх реаліях «вітчизняні домогосподарства, незважаючи на певні труднощі, намагаються поводитися раціонально» [2, с. 363], демонструючи доволі помірковану і зважену фінансову поведінку. То ж охарактеризуємо основні види і моделі фінансової поведінки українців, які мають місце в сучасних умовах.

Під фінансовою поведінкою домогосподарств українські науковці розуміють здебільшого «діяльність членів домогосподарств, пов'язану із розподілом та перерозподілом грошових ресурсів, в результаті чого відбувається формування відповідних фондів грошових коштів (індивідуальних та спільних фондів споживання, резервного фонду, фонду заощаджень тощо) та їх використання на певні цілі» [3, с. 20], виокремлюючи при цьому такі її види: «дохідну поведінку (діяльність, спрямовану на формування та оптимізацію усіх можливих джерел доходів домогосподарств); фіскальну поведінку (діяльність, пов'язану зі сплатою та мінімізацією (за наявності відповідних пільг та преференцій) податкових платежів); споживчу поведінку (діяльність, спрямовану на здійснення витрат споживчого характеру, тобто придбання споживчих товарів і послуг); заощаджувальну поведінку (діяльність, спрямовану на виведення певної частини доходів з особистого користування з метою задоволення майбутніх потреб); інвестиційну поведінку (діяльність, пов'язану із вкладенням частини не спожитих доходів у фінансові (рідше – нефінансові) активи з метою отримання майбутніх вигід); кредитну поведінку (діяльність, спрямовану на залучення тимчасово вільних коштів інших суб'єктів: інституцій фінансового ринку, підприємств, інших домогосподарств на умовах поверненості, строковості та, як правило, платності і забезпеченості); добродійну поведінку (діяльність, пов'язану із

безоплатним наданням коштів окремим особам чи організаціям з метою підтримання їх діяльності» [3, с. 20-21]. При цьому варто наголосити, що після початку повномасштабної війни особливої активності та розвитку набув такий різновид фінансової поведінки українців як добродійна фінансова поведінка, що знайшло своє втілення у стрімкому зростанні кількості донатів на підтримку Збройних сил України (за даними фахівців, на рахунок лише одного благодійного фонду «Повернись живим» на початку 2022 року щосекунди надходило «245 грн благодійних внесків, з яких 145 грн – від кожного громадянина України» [4]).

Зважаючи на загальні закономірності фінансової поведінки населення, фахівці виокремлюють такі їх основні моделі: «споживчу, заощаджувальну й інвестиційну. Причому кожна модель фінансової поведінки домашнього господарства характеризується певним набором застосовуваних стратегій, рівнем їхньої диверсифікації, ступенем концентрації активних і пасивних стратегій, ліквідністю результату, цільовим спрямуванням тощо» [5, с. 88]. До слова, характерною особливістю споживчої моделі фінансової поведінки населення є домінування пасивних стратегій (стратегія приватних запозичень, стратегія державних трансфертів, мінімалістська стратегія), наявність практично неліквідних або ж низьколіквідних активів, спрямування отримуваних доходів передусім на вирішення найнеобхідніших першочергових поточних проблем сім'ї. У заощаджувальній моделі фінансової поведінки населення превалюють, поруч із пасивними, й уже більш активні її стратегії, зокрема: стратегія готівкових заощаджень, стратегія надання кредитів, майнова стратегія (у більш ліквідній формі), стратегія організованих вкладів (тобто, ця модель зорієнтована на вбереження накопичених заощаджень від знецінення). Інвестиційна модель фінансової поведінки характеризується здебільшого лише активними стратегіями: стратегією готівкових заощаджень, стратегією організованих вкладів на фінансовому ринку (зокрема і ринку цінних паперів), страховою стратегією та майновою (у ліквідній формі) стратегією (тобто, ця модель зорієнтована не стільки на вбереження заощаджень від знецінення, скільки на отримання додаткового доходу від інвестування коштів у різноманітні фінансові активи).

Стосовно споживчої поведінки українців зазначимо, що, на думку експертів, «головним рушієм змін купівельних звичок серед українців є фінансові труднощі, з якими більшості довелося стикнутись на тлі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Через це люди стали ретельніше підходити до задоволення потреб і розраховувати свій бюджет» [6]. Зокрема, значна частина наших співгромадян (понад 40%) намагаються чітко і скрупульозно планувати свої споживчі витрати в умовах повномасштабної війни (скажімо, це «майже вдвічі більше, ніж під час кризи covid-19. Тоді купували за списком лише 24% опитаних» [6]).

Щодо заощаджувальної моделі фінансової поведінки варто наголосити, що навіть після початку повномасштабної російської агресії проти України, українці все ж періодично продовжують заощаджувати певну суму грошей на випадок непередбачуваних подій та форс-мажорних обставин, намагаючись таким чином у складних реаліях воєнного часу убезпечити себе і родину від імовірних ризиків та загроз фінансового характеру. Це свідчить про належний рівень фінансової

грамотності наших співвітчизників та їх уміння планувати свої фінанси на перспективу і дбати про фінансове майбутнє своєї родини.

Стосовно інвестиційної моделі фінансової поведінки зазначимо, що зважаючи на те, що «фінансовий ринок України упродовж останнього часу розвивається досить нерівномірно, демонструючи як позитивні, так і негативні тенденції практично у всіх його сегментах» [7, с. 67], українці все ж намагаються поводитися більш-менш раціонально, інвестуючи тимчасово вільні кошти передусім в привабливі інструменти фінансового ринку (насамперед, це банківський депозит, облігації внутрішньої державної позики, військові облігації), іноді – у такі ризикові активи як криптовалюта. То ж, незважаючи на сучасні складні реалії воєнного часу, фахівці переконані, що «інвестиційний потенціал вітчизняних домогосподарств все ще залишається великим, і його потрібно якнайефективніше використати в сучасних економічних умовах» [8, с. 200], залучаючи до цього процесу потенціал інституцій фінансового ринку, Національного банку України та відповідних державних органів влади і управління.

Список використаних джерел:

1. Кізима Т. Поведінкові фінанси у концепціях класичної та інституціональної теорій. *Світ фінансів*. 2013. Вип. 3. С. 7-18.
2. Фінанси: підручник / [С. І. Юрій, В. М. Федосов, Л. М. Алексеєнко та ін.]; за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. К.: Знання, 2008. 611 с.
3. Кізима Т. Фінансова поведінка домогосподарств: сутність, класифікація, чинники впливу. *Світ фінансів*. 2011. Вип. 4. С. 19-26. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/14573>
4. «Повернись живим» зібрав понад 5 мільярдів гривень на допомогу армії. URL: <https://savelife.in.ua/materials/news/strongfondpovernys-zhyvym-zibrav-ponad/>
5. Кізима Т. Стратегії та моделі фінансової поведінки домашніх господарств в сучасних умовах. *Світ фінансів*. 2009. Вип. 2 (19). С. 86–96. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/16111>
6. 42% українців суворо планують покупки: як війна змінила наших споживачів. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/09/13/92158212/>
7. Кізима Т. О., Луцишин О. О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Економіка. 2016. Вип. 2. С. 62-68. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/14566>
8. Кізима Т. О. Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. Вип. 10 (113). С. 200-206.